

УДК

**ПРАВО НА ДЕРЖАВНУ СОЦІАЛЬНУ ДОПОМОГУ
НА ДІТЕЙ ОДИНОКИМ МАТЕРЯМ**

Бориченко Катерина Валеріївна,

аспірантка кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Національного університету «Одеська юридична академія»

У сучасних умовах розвитку суспільства все більшого розповсюдження набуває тенденція збільшення кількості неповних сімей, у яких дитина виховується та утримується одним із батьків. За даними Державної служби статистики України у 2014 р. 10,3 % усіх сімей з дітьми є неповними, у 95,5 % з них дітей виховує мати, у 4,5 % – батько.

За таких умов, очевидною є необхідність особливого захисту сімей такого типу шляхом здійснення додаткового матеріального забезпечення, оскільки дохід неповної родини складає лише дохід одного з батьків.

У той же час, Розділом V-A Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» врегульовано порядок призначення і виплати державної допомоги на дітей лише одиноким матерям, що за своєю суттю носить обмежувальний характер, оскільки не передбачає батька дитини в якості можливого суб'єкта отримання даного виду допомоги. Хоча, варто зазначити, що у ряді статей даного розділу мова йде не лише про одну матір, а й про батька, який виховує дитину самостійно.

Спроба ліквідувати зазначене протиріччя була зроблена 2012 р. у проекті Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення рівності прав одиноких матерів та одиноких батьків» № 10045, яким пропонувалося ряд норм законодавства після слів «одиноким матерям» доповнити словом «(батькам)», але зазначений законопроект був відкликаний 12.12.2012 р.

Відповідно до ст. 18-1 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» право на допомогу на дітей одиноким матерям мають одинокі матері (які не перебувають у шлюбі), одинокі усиновлювачі, якщо у свідоцтві

про народження дитини або документі про народження дитини, відсутній запис про батька (матір) або запис про батька (матір) проведено в установленому порядку органом державної реєстрації актів цивільного стану за вказівкою матері (батька, усиновлювача) дитини, а також мати (батько) дітей у разі смерті одного з батьків, які не одержують на них пенсію в разі втрати годувальника або соціальну пенсію.

На підставі проведеного дослідження зазначеної норми, можна зробити висновок про недосконалість її формулювання, так як ч. 1 ст. 18-1 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» містить певну тавтологію, закріплюючи право на допомогу самотнім матерям за самотньою матір'ю. Проявом недосконалості законодавства у цій сфері є також відсутність чіткого визначення поняття «самотня мати» та «самотній батько», заміна їх лише перерахуванням характеристик, яким дані особи повинні відповідати задля отримання відповідної допомоги.

Прогалина у законодавстві у сфері призначення і виплати допомоги на дітей самотнім матерям щодо визначення поняття останньої була ліквідована постановою Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами трудових спорів» № 9 від 16 листопада 1992 р., у якій зазначено, що самотньою матір'ю є жінка, яка не перебуває у шлюбі і у свідомстві про народження дитини якої відсутній запис про батька дитини або запис про батька зроблено в установленому законом порядку за вказівкою матері, або вдова, інша жінка, яка виховує і утримує дитину сама. Однак дане визначення потребує уточнення.

Так, визнання самотньою матір'ю жінки, яка не перебуває у шлюбі, суперечить положенню ч. 3 ст. 18-1 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», відповідно до якої у випадку укладення самотньою матір'ю шлюбу за нею зберігається право на допомогу на дітей, які народилися чи були усиновлені до шлюбу, якщо вони не були усиновлені чоловіком. У зв'язку з цим, на думку В. Рудик, самотньою матір'ю доцільно визнавати жінку, яка народила дитину не перебуваючи у зареєстрованому шлюбі.

Підтримуючи точку зору вченої, вважаємо, що конкретизація зазначеного положення дозволить уникнути протиріч у правовому регулюванні призначення і виплати допомоги на дітей одиноким матерям.

Таким чином, беручи до уваги вищезазначене уточнення, одинокою матір'ю доцільно визнавати жінку, яка народила дитину, не перебуваючи у шлюбі, і у свідоцтві про народження дитини якої відсутній запис про батька дитини або запис про батька зроблено в установленому порядку за вказівкою матері, або вдову, інша жінку, яка усиновила дитину, виховує і утримує її самотійно.

Ще одним суб'єктом, який має право на отримання вищезазначеної допомоги є одинокий батько, визначення поняття якого взагалі відсутнє. Конструкція статті 18-1 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» у цьому плані також є недосконалою, так як передбачає можливість відсутності у свідоцтві про народження дитини запису про матір дитини або внесення відповідного запису зі слів батька дитини, що суперечить чинному законодавству.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 125 Сімейного кодексу України походження дитини від матері визначається на підставі документа закладу охорони здоров'я про народження нею дитини. Лише у разі смерті матері, яка не перебувала у шлюбі, та неможливості встановити місце її проживання чи перебування, запис про матір дитини проводиться за заявою родичів, інших осіб або уповноваженого представника закладу охорони здоров'я, в якому народилась дитина.

Положеннями ч. 2 ст. 135 Сімейного кодексу України передбачена також можливість проведення державної реєстрації народження дитини у випадку, коли її батьки невідомі, за рішенням органу опіки та піклування, у якому і визначається прізвище, власне ім'я та по батькові дитини. Відомості про батьків дитини до свідоцтва про народження дитини та книги реєстрації актів громадського стану вносяться також на підставі зазначеного рішення.

Щодо походження дитини від батька у випадку, якщо мати та батько дитини не перебувають у шлюбі між собою, то воно може бути визначено на підставі спільної заяви матері та батька дитини або за рішенням суду.

Суттєві зміни у визначенні правового статусу саодиного батька відбулися у 2011 р. з внесенням змін до ст. 143 Сімейного кодексу України, яка була доповнена нормою, згідно з якою батько, який не перебуває й шлюбі з матір'ю дитини, батьківство якого визначено у свідоцтві про народження дитини або визнано за рішенням суду набуває статусу саодиного. При цьому юридичне значення має як зареєстрований шлюб, так і фактичні шлюбні відносини.

У зв'язку з цим, на нашу думку, саодиноким батьком доцільно визнавати чоловіка, який не перебуває у шлюбі, батьківство якого визнано за рішенням суду або визначено у свідоцтві про народження дитини, де запис про матір внесений в установленому законом порядку на підставі документа закладу охорони здоров'я про народження нею дитини чи на підставі рішення органу опіки та піклування, вдівця або іншого чоловіка, який усиновив дитину, виховує і утримує її саодостійно.

Таким чином, право на отримання державної допомоги на дітей саодиноким матерям має як саодинок матір, так і саодинокий батько. У той же час можна зробити висновок, що формулювання назви відповідних грошових виплат як допомоги на дітей саодиноким матерям не відповідає її змісту. Тому, вважаємо, необхідно внести зміни до Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» та Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми доповнивши їх відповідні норми після слів «саодиноким матерям» словом «(батькам)».

Задля уникнення тавтологій у нормах Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» у сфері призначення і виплати допомоги на дітей саодиноким матерям, полегшення їх розуміння і тлумачення, на нашу думку, доцільно ст. 2 зазначеного Закону доповнити п.п. 6, 7, закріпивши запропоновані визначення понять «саодинок мати» та «саодинокий батько»; ч. 1

ст. 18-1 Закону викласти у такій редакції: «Одинока матір (батько) має право на отримання відповідної допомоги на дітей», ч. 2 ст. 18-1 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» виключити.